

POLIN

Muzeum
Historii
Żydów
Polskich

SCENARIUSZ LEKCJI WOKÓŁ FILMU PRZEDSTAWIAJĄCEGO BIOGRAFIE RACHELI KORN I BOLESŁAWA LEŚMIANA

Opisany poniżej przebieg lekcji jest propozycją zajęć do filmu edukacyjnego poświęconego postaci Bolesława Leśmiana i Racheli Korn, będącego częścią cyklu edukacyjnego „Historie osobiste”. Każdy z odcinków serii przedstawia osoby, których twórczość i działalność miały znaczący wpływ na historię i kulturę polsko-żydowską XX wieku. Materiał zawarty w scenariuszu jest rekomendowany dla szkół ponadpodstawowych

Przygotowany przez nas scenariusz jest zaplanowany na dwie jednostki lekcyjne (wraz ze wstępem, projekcją materiału filmowego i podsumowaniem – ok. 90 min). Osoba prowadząca zajęcia może sama zdecydować, podążając za potrzebami grupy, ile czasu przeznaczyć na daną aktywność.

Zachęcamy do realizacji całego procesu zaproponowanego w scenariuszu. Można z niego skorzystać także jako ze zbioru inspiracji do lekcji wybierając jedynie niektóre moduły. W zależności od potrzeb i możliwości, mogą Państwo zdecydować się na przeprowadzenie wybranych ćwiczeń i dyskusji.

SCENARIUSZ LEKCJI WOKÓŁ FILMU PRZEDSTAWIAJĄCEGO BIOGRAFIE RACHELI KORN I BOLESŁAWA LEŚMIANA

Słowa kluczowe: Rachela Korn, Bolesław Leśmian, biografia, jidysz, leśmianizmy, tożsamość

Autorki: Aleksandra Korczak, Elżbieta Grab

Metody: dyskusja, dyskusja kierowana, metoda podawcza (projekcja filmu), wyszukiwanie i analiza informacji, ukierunkowana praca z tekstem poetyckim, praca w grupach, gry słowne

Cele warsztatu:

- uczniowie i uczennice poznają podstawowe fakty z biografii Racheli Korn oraz Bolesława Leśmiana, a także wybrane utwory dwojga poetów;
- analizują nieliterackie teksty kultury (film);
- pogłębiają umiejętności interpretacyjne i utrwalają znajomość środków stylistycznych;
- dokonują konstrukcji i dekonstrukcji słowotwórczej;
- poszerzają wiedzę na temat kultury języka Żydów polskich;
- uczniowie i uczennice mają przestrzeń do refleksji na temat relacji pomiędzy tożsamością a językiem.

Potrzebne materiały:

- Film *Historie osobiste – Bolesław Leśmian i Rachela Korn*
- **ZAŁĄCZNIK NR 1** – Zadania do pracy w grupach;
- **ZAŁĄCZNIK NR 2** – Bolesław Leśmian, *W lesie* oraz zadania interpretacyjne;
- **ZAŁĄCZNIK NR 3** – Rachela Korn, *Chroń mnie i strzeż mnie* oraz zadania interpretacyjne;
- **ZAŁĄCZNIK NR 4** – Zagrajmy w poezję;
- karteczki samoprzylepne, sprzęt umożliwiający projekcję filmu

PRZEBIEG LEKCJI

1. Wprowadzenie do tematu: dyskusja o języku i tożsamości;
2. Projekcja filmu;
3. Pierwsze wrażenia z filmu;
4. Popularność twórczości Bolesława Leśmiana oraz Racheli Korn;
5. Praca z wybranymi wierszami Bolesława Leśmiana i Racheli Korn;
6. Zagrajmy w poezję – zabawa słowami;
7. Podsumowanie i zakończenie.

MODUŁ I: WPROWADZENIE

Przed projekcją filmu możesz zaproponować uczniom i uczennicom krótką rozmowę na temat związku języka z tożsamością – pomoże to wprowadzić uczniów w tematykę zajęć.

Proponowane pytania:

- Kto z Was zmienia swój język, w zależności od tego, z kim rozmawia? Na przykład inaczej dobiera słownictwo lub zmienia sposób mówienia podczas rozmowy z przyjaciółmi, z nowo poznanymi osobami, z rodziną, z nauczycielem?
- Kto z Was ma swoje ulubione powiedzenia, słowa, hasła, które dla innych osób mogą być niezrozumiałe? Czy ktoś chciałby powiedzieć, jak one brzmią?

Wariant

To pytanie można wykorzystać też do burzy mózgów i wypisania na tablicy różnych haseł czy powiedzonek, które funkcjonują w danej klasie/grupie.

- Jak to, że mamy z kimś nasze własne kody porozumiewania się, ulubione powiedzenia czy słowa wpływa na naszą relację z tą osobą? Czy Waszym zdaniem to, jakim językiem mówimy, ma wpływ na to, kim jesteśmy? A na odwrót?

Podsumuj dyskusję i powiedz, że za moment uczniowie i uczennice zobaczą film, który opowiada biografie dwojga poetów, dla których język był bardzo ważnym elementem twórczości i tożsamości.

MODUŁ II: PROJEKCJA FILMU**MODUŁ III: PRACA PO OBEJRZENIU FILMU**

W ramach omówienia filmu rozpocznij z uczniami rozmowę dotyczącą popularność twórczości Bolesława Leśmiana oraz Racheli Korn.

Proponowane pytania:

- Kto z was słyszał o Bolesławie Leśmianie? A o Racheli Korn?
- Jakie nazwiska autorów i autorek Waszych lektur szkolnych jako pierwsze przychodzą Wam do głowy? Czy łatwiej wymienić Wam pięciu autorów, czy pięć autorek? Jak myślicie, czy płeć może mieć wpływ na popularyzację czyjejś twórczości? A jak było kiedyś?
- Czy zapamiętaliście, kto pisał w języku jidysz – Leśmian czy Korn? Jaki wpływ miał według Was wybór języka na odbiór poezji tych dwojga w Polsce?

Podziel uczniów na grupy. Upewnij się, że w każdej grupie jest przynajmniej jedna osoba z urządzeniem mobilnym z dostępem do Internetu. Rozdaj grupom zagadnienia (**ZAŁĄCZNIK NR 1**) oraz ustal czas na wykonanie pracy.

Po upływie czasu przeznaczanego na pracę w grupach zaprosz uczniów do przedstawienia wyników swoich poszukiwań. Staraj się animować dyskusję w taki sposób, by zachęcać uczniów i uczennice do podzielenia się własnymi wnioskami z pracy, w razie potrzeby zrób merytoryczne uzupełnienie i podsumuj rozmowę.

Proponowane podsumowanie:

Tak jak zostało powiedziane w filmie, postać Bolesława Leśmiana jest szeroko znana w Polsce, w przeciwieństwie do postaci Racheli Korn. Jeśli jednak poszukamy w językach innych niż polski informacji na temat ich twórczości, okaże się, że to właśnie opracowania dzieł i życiorysu Racheli Korn łatwiej jest odnaleźć.

Wpływ na to może mieć m.in. fakt, że Rachel Korn ostatnie lata życia spędziła w Kanadzie, którą zamieszkuje duża część światowej społeczności żydowskiej. Pisała w języku jidysz, a jej teksty zostały przetłumaczone m.in. na język polski, angielski, hebrajski.

Bolesław Leśmian tworzył wiersze po polsku i do dziś czyta się go i interpretuje niemal wyłącznie w Polsce. Język jego poezji pełen jest neologizmów i konstrukcji, na które pozwala jedynie polszczyzna, przez co wyjątkowo trudne, a może wręcz niemożliwe jest pełne tłumaczenie jego wierszy na inne języki. To z tego powodu Leśmian, w Polsce uznawany za jednego z największych poetów, a poza kręgiem osób posługujących się polszczyzną pozostaje bardzo mało znany.

Warto zwrócić uwagę na to, że zarówno u Racheli Korn, jak i Bolesława Leśmiana wybór języka, w którym tworzyli (i który tworzyli) miał duży wpływ na to, do kogo mogli dotrzeć ze swoją poezją.

Praca z tekstami

W tej części zajęć uczniowie i uczennice mają okazję zapoznać się z wybranymi tekstami Bolesława Leśmiana i Racheli Korn. Zachęcamy do przyjrzenia się bliżej językowi ich poezji oraz zastanowienia się nad tym, jak życiowe doświadczenia wpłynęły na ich poezję i podejmowane w niej tematy.

Podziel uczniów na trzy- lub czteroosobowe grupy. Rozdaj grupom po jednej karcie pracy z tekstami do analizy oraz pytaniami pomocniczymi (**ZAŁĄCZNIK NR 2, ZAŁĄCZNIK NR 3**). Każda grupa pracuje na jednym wierszu Racheli Korn albo Bolesława Leśmiana. Ustal czas, jaki uczniowie i uczennice mają na pracę w grupach. Poproś, by w każdej grupie wybrano jedną osobę, która w skrócie zaprezentuje wspólne spostrzeżenia. Po upływie wyznaczonego czasu zaprosz uczniów i uczennice do podzielenia się na forum ich refleksjami z pracy w grupach.

Przy okazji przedstawiania wniosków z analizy wiersza Bolesława Leśmiana koniecznie poinformuj uczniów, czym są neologizmy i że te tworzone przez Leśmiana można nazywać leśmianizmami.

W trakcie lub po prezentacji grup animuj dyskusję. Możesz wykorzystać do tego poniższe zagadnienia.

Proponowane pytania:

- Jakie znaczenie dla Racheli Korn miał język jidysz? Dlaczego postanowiła w nim tworzyć, choć był to język, którego nauczyła się później? Jak to świadczy o jej tożsamości?
- A jakie znaczenie miał język dla Leśmiana? Czemu mogło służyć tworzenie nowych słów?

- Czy jest ważne, w jakim języku siebie opowiadamy? Jeśli tak, to jak? Dlaczego chcemy wyrażać się na swój własny sposób?

Proponowane podsumowanie:

Bolesław Leśmian tworzył nowy język, by odzwierciedlić w nim własną, wyobrażoną rzeczywistość, stworzyć nowy, niezwykły świat poetycki. Wykorzystywał do tego metafory, neologizmy oraz nowatorskie połączenia wyrazowe. W opracowaniach twórczości Leśmiana często podkreśla się niepowtarzalność jego wizji. Sam poeta zmieniał nieco brzmienie swojego nazwiska – z „Lesman” na bardziej leśnie i polsko brzmiące „Leśmian”. Zwykle przedstawiamy się mianem, które odzwierciedla naszą tożsamość lub charakter relacji łączących nas z osobą, której się przedstawiamy.

Rachela Korn jako poetka posługiwała się językiem jidysz, będącym językiem mniejszości żydowskiej, a przy tym językiem uznawanym za język kobiecy, domowy (w odróżnieniu od języka hebrajskiego, języka modlitwy). Takie doświadczenie – kobiece, dotyczące codziennych spraw, ale też czułości – starała się oddać w swojej poezji Korn.

Zagrajmy w poezję

Wytłumacz uczniom i uczennicom, czym są jidyszyzmy – słowa pochodzące z języka jidysz funkcjonujące w języku polskim, a także przypomnij, czym są leśmianizmy. Przed rozpoczęciem zadania możesz przytoczyć więcej przykładów leśmianizmów i wspólnie z grupą zastanowić się, co mogą one oznaczać, np. *mimolotem*, *samotnikować*, *zmrużka*. Podziel uczniów i uczennice na grupy i zaproś do językowej zabawy tworzenia kolekcji słów zbudowanych z jidyszyzmów i leśmianizmów. Rozdaj grupom lub wyświetl, tak by dla wszystkich widoczna była treść zadania, (**ZAŁĄCZNIK 4**). Wyznacz czas na wykonanie pracy.

Po zakończeniu pracy w grupach poproś uczniów i uczennice o zaprezentowanie efektów swojej twórczej pracy. Zachęć do ułożenia tekstów, w których zawarte będą nowo powstałe wyrazy.

MODUŁ IV: PODSUMOWANIE

Przed zakończeniem lekcji przypomnij przebieg zajęć i krótko podsumuj poruszone tematy. Możesz poprosić chętne osoby o objaśnienie znaczenia słów jidyszyzm, neologizm, leśmianizm. Zapytaj, czy ktoś chciałby podzielić się swoimi wrażeniami lub refleksjami na koniec.

W ramach ewaluacji możesz również poprosić uczniów i uczennice, by na karteczkach zanotowali odpowiedzi na poniższe pytania i przyczepili je do wspólnej tablicy.

- Czego się nauczyłeś/nauczyłaś?
- Co Ci się podobało?
- Czego Ci brakowało?
- Czego więcej chciał(a)byś się dowiedzieć?

Podziękuj uczniom i uczennicom za ich pracę oraz przemyślenia i zakończ lekcję.

ZAŁĄCZNIK 1

1. W jakim kraju i kiedy urodził się i zmarł Bolesław Leśmian? A Rachela Korn? Wyszukajcie i wynotujcie te informacje.

2. Znajdźcie w Wikipedii artykuł hasłowy *Żydzi*. Sprawdźcie, ile osób pochodzenia żydowskiego mieszka obecnie w Kanadzie, a ile w Polsce.

3. Sprawdźcie, jakie wyniki pojawiają się w wyszukiwarce Google po wpisaniu imion i nazwisk Bolesława Leśmiana i Racheli Korn. W jakim języku są napisane artykuły, które napotykacie w wynikach dotyczących Bolesława Leśmiana? A w przypadku Racheli Korn? Które z tych dwojga poetów okazuje się popularniejsze w międzynarodowym kontekście? Czy macie pomysły, czemu tak jest?

ZAŁĄCZNIK 2

Bolesław Leśmian, *W lesie*

Tyle w gęstwinie cisz błądzi i tyle
Słoneczniejących między pniami czasów
Że nasilone barwami motyle
Lecą w znój przyszy – przeczuwalnych lasów

Wierzchami sosen – szum chodzi wysoki
I – przemijając – pozostawia drzewa
Dość mi pomyśleć – wśnionemu w obłoki –
O jakimś ptaku, by stwierdzić, że śpiewa...

W drgawym powietrzu coraz złotowłosej
Od snów, co niosą w blask – zmarłe pustkowie,
A ja pamiętam, że pod lasem – w rowie
Purpurowieje drobny mak – samosiej.

I właśnie, sycąc cienistą snu zmróżkę
Wspomnianą nagle z lat dawnych doliną,
Spożywam chleba wonnego całuszkę
Razem ze słońca na niej odrobiną...

Pytania pomocnicze do analizy:

- Kim jest podmiot liryczny w utworze? W jakim jest nastroju?
- Czym się zajmuje? Co lub kogo opisuje?
- Czy to opis statyczny, czy dynamiczny? Dlaczego?

Zadania do pracy w grupach:

1. Jedną linią podkreślcie wszystkie wyrazy w wierszu, które uznacie za niezwykle albo interesujące.
2. Dwiema liniami podkreślcie wyrazy, które rozpoznajecie jako neologizmy.
3. Zakreślcie w pętlę te fragmenty tekstu, które według was oddziałują na zmysły: wzrok, słuch, dotyk.

ZAŁĄCZNIK 3

Rachela Korn, *Chroń mnie i strzeż mnie* (tłumaczenie: Natalia Kryniecka)

Chroń mnie i strzeż mnie, babko Chajo,
najstarszą córkę twego najmłodszego syna,
ze wszystkich twoich wnucząt jedyną, co jeszcze tu pozostała –
rozpostrzyj swój fartuch i schowaj mnie,
jak kiedyś.

Wokół mnie naga pustka,
szale wagi wprawione
w daremny ruch,
późna jesień wkrada się wiatrem
w mój bezbronny dzień.

Czekaj na mnie na glinianym pagórku,
tam gdzie lisy wydrążyły wąskie nory,
aż nadbiegnę, wracając ze szkoły
z ziajana, przerażona śmiertelnie,
jak w tamte dni.

Zapnij pustą, rozchełstaną godzinę,
jak kiedyś płaszczyk, żebym nie zmarzła,
i zdejmij szybko, tak żeby nikt nie słyszał,
urok z rozpalonego czoła –
kto jeszcze potrafi tak zamawiać jak Ty?

Położ mi dłonie na oczach,
żebym lepiej widziała,
jak dojść
do domu.

Pytania pomocnicze do analizy:

- Kim jest osoba mówiąca i do kogo się zwraca? Jaka jest ich relacja? Kim są dla siebie?
- O jakich emocjach i stanach mówi?
- O co prosi? Co może być dla niej ważne?
- Jak rozumiecie metaforę w ostatniej strofie utworu?

Zadania do pracy w grupach:

1. Jedną linią podkreślcie wszystkie czasowniki w drugiej osobie.
2. Dwiema liniami podkreślcie apostrofę.
3. Zakreślcie w pętlę te fragmenty tekstu, które według was oddają emocje osoby mówiącej w tekście.

ZAŁĄCZNIK 4

Zagrajmy w poezję! Z jidyszyzmów i leśmianizmów spróbujcie utworzyć nowe słowa. Z nowo powstałych słów wybierzcie minimum jedno i ułóżcie do niego swoją własną definicję.

Oto niektóre jidyszyzmy funkcjonujące w polszczyźnie:

bachor, bajgiel, bajzel, belfer, chała, chawira, ciuch, cymbergaj, cymes, fajny, fanaberia, ferajna, gehenna, geszeft, git, goj, harmider, kapcan/skapcianały, kitel, ksywka, łapserdak, machlojka, mamona, melina, mecyje, pejs, picuś (ktoś niedojrzały), plajta, rebucha, rejwach, siksa, sitwa, szacher, szaber, szmonces, szwindel, tałes, trefny

A to przyrostki chętnie wykorzystywane przez Bolesława Leśmiana przy tworzeniu leśmianizmów:

-ość, -anie, -enie, -ota

Przedrostki:

bez-, nie-

Praca domowa dla chętnych

Napisz wiersz ze stworzonymi przez siebie wyrazami.